

Rondblik

Kerkelijke gastvrijheid aan de tafel van de Here

P. Niemeijer

In het artikel hiervoor ('Antwoord op een vraag') vroeg ik aandacht voor het besluit dat de synode nam rond de toelating aan het avondmaal van gasten uit andere dan zusterkerken. Het ging me daar om het algemene karakter van dat besluit: om welke effectuering vraagt het besluit van de synode? In dat kader kwam ook de verhouding aan de orde tussen de verantwoordelijkheden van kerkenraden en synode.

Ik gaf aan dat het op de weg van de gezamenlijke kerken lag om een *kader* af te spreken waarbinnen zich de toelating tot het avondmaal beweegt. *Binnen dat kader* zijn de kerkenraden verantwoordelijk voor de concrete toelating en voor een concreet beleid op dit punt. Vandaar dat de synode heel algemeen bleef in de criteria die ze stelde. Ze ging niet op de stoel van de kerkenraden zitten en dwong ze ook niet tot een puur administratief toe te passen invuloefening.

Ik kondigde aan in een volgend artikel iets te zullen zeggen over de ijkpunten die de synode aanwees voor de toelating van gasten tot het avondmaal. Die belofte los ik met dit artikel in. Daarbij gaat het me niet om een *verdediging* van het besluit van de synode, maar om een *presentatie* ervan. Als betrokkene bij de besluitvorming ter synode vind ik dat anderen - en wel de kerken zelf - moeten oordelen over de houdbaarheid van dit besluit.

Het besluit van de synode

Voor het gemak citeer ik eerst nog maar even het bewuste besluit:

'ten aanzien van leden van kerken waarmee geen zusterkerkrelatie bestaat, te antwoorden dat een kerkenraad iemand als gast aan het avondmaal kan toelaten, wanneer de kerkenraad zich ervan overtuigd heeft dat betrokkene:

- a. een aanvaardbare reden heeft het avondmaal in de gemeente te vieren en dat zijn deelname dienstbaar is aan de opbouw van het lichaam van Christus,
- b. in de eigen kerk tot het avondmaal is toegelaten, niet onder tucht staat, instemt met de gereformeerde belijdenis en godvrezend leeft, zoals bedoeld in art. 60 KO;
- c. met het oog op deelname aan het avondmaal bereid is zich te onderwerpen aan de onderlinge aansporing en aan het toezicht van de kerkenraad.

De wijze waarop de kerkenraad gasten hiervan in kennis stelt moet duidelijk zijn voor zowel de gasten als de eigen gemeente' (*Acta GS Amersfoort-Centrum 2005*, art. 50).

Het in het besluit genoemde artikel 60 KO luidt: 'Tot het avondmaal van de Here zal de kerkenraad alleen hen toelaten die belijdenis van het geloof naar de gereformeerde leer hebben gedaan en godvrezend leven. Zij die uit zusterkerken komen, zullen op grond van een goede attestatie inzake leer en leven toegelaten worden.'

Tafel van de Here

Artikel 60 KO spreekt over 'het avondmaal van de Here'. Het gaat om *zijn* tafel. Hij bepaalt de inhoud van en de toelating tot het avondmaal. Hij is het die allen die in Hem geloven,

oproept te eten en te drinken tot zijn gedachtenis. Aan de tafel van de Here moet dan ook ruimte zijn voor ieder die door Hem geroepen wordt en die deelt in zijn gemeenschap. Als kerken belijden wij dat we het avondmaal hebben te vieren naar de instelling van Christus. In de Schrift wordt duidelijk dat Christus het avondmaal aangericht wil zien binnen zijn gemeente. Niet alleen de gemeenschap met Hem, ook de onderlinge gemeenschap tussen de avondmaalgangers wordt immers gevierd. In de gemeente van Korinte werd aan deze twee aspecten van het avondmaal kennelijk niet voldoende recht gedaan, want de apostel vermaant hen over de wijze waarop ze aan de gemeenschap met Christus en aan de gemeenschap binnen de gemeente inhoud geven. Of liever: over het gebrek aan geloof en zicht op deze twee punten. Men combineerde het avondmaalvieren met de dienst aan afgoden en boze geesten (vgl. 1 Kor. 10:14-22). En men trad puur solistisch op zonder oog voor de verbondenheid binnen het lichaam van Christus (vgl. 1 Kor. 11:17-34).

In de beschrijving van de gang van zaken in de eerste christelijke gemeente in Jeruzalem in Handelingen 2 valt op, dat men dagelijks in alle openheid bijeenkomt in de tempel, maar dat het brood aan huis gebroken wordt, in de beslotenheid van de (huis)gemeente (vs. 46). Ook valt op dat het breken van het brood plaatsvindt in de kring van hen die blijven volharden bij het onderwijs van de apostelen, de gemeenschap der heiligen en de gebeden (vs. 42). Dat impliceert dat er een duidelijke verbinding is met persoonlijke vroomheid, eenheid in de leer en praktisering van de onderlinge gemeenschap. Te verwijzen valt hier ook naar het beeld van de onderlinge bijeenkomsten, dat in Hebrëeën 10 oprijst: het naderen tot God, het vasthouden aan de belijdenis van de hoop, de onderlinge aansporing en bemoediging tot liefde en goede werken, het samenkomen in de eigen bijeenkomsten (vss. 22-25). Aan deze setting zal een regeling voor gasten aan het avondmaal dan ook recht dienen te doen. En de kerken zijn geroepen daarop toe te zien en het heilig karakter van het avondmaal te honoreren (HC zd. 30).

Vier opmerkingen vooraf

Laat me voordat ik de concrete regeling van de synode langsga, vier opmerkingen vooraf mogen maken.

1. In de regeling van de synode wordt de toelating niet afhankelijk gemaakt van het eigen getuigenis van de gast. Krachtens het besluit moet de kerkenraad die de tafel aanricht, zich overtuigen van... Dat is een actie van de kerkenraad dus! In de gronden is er sprake van dat 'ten overstaan van de kerkenraad' instemming betuigd moet worden met de gereformeerde leer. En er moet 'voor zover de kerkenraad bekend' sprake zijn van een godvrezend leven. Op welke wijze een kerkenraad dit precies vormgeeft en inricht, is een zaak van eigen beleid, als hij maar op een eerlijke en verantwoorde wijze tot dit oordeel komt. Daarbij komt dat ook de gemeente niet buiten het gezichtsveld mag blijven. Zij ontvangt immers de gasten in haar midden aan tafel. En voor haar dient de regeling dan ook duidelijk en transparant te zijn. Niet maar de kerkenraad, maar de christelijke kerk is verantwoordelijk voor het heilig houden van de tafel (HC antw. 82).
2. De stelling dat 'iedere gelovige in alle gereformeerde kerken avondmaal zou moeten kunnen vieren' is niet juist. Die opvatting gaat voorbij aan het feit dat Christus niet aan enkelingen, maar aan zijn kerk opdroeg het avondmaal te vieren. Ook doet het tekort aan de setting die ik in de vorige paragraaf noemde, waarin de viering van het avondmaal naar de instelling door Christus haar plaats heeft. De tafel van Christus staat in de kerk en ze is viering van o.a. de onderlinge gemeenschap die Christus in de kerk bewerkt en doet beleven.

3. Dat gasten die niet toegelaten worden, daarmee in feite geëxcommuniceerd of buiten het rijk van God geplaatst zouden worden, is een bewering die wel een bepaalde stemming kweekt, maar die niet is vol te houden. Niemand houdt gasten uit andere kerken immers af van het vieren van het avondmaal in hun eigen gemeente. Dat kunnen ze te allen tijde. Sterker nog: ze zijn ertoe geroepen in hun eigen kerk!
4. In de kerkelijke situatie van dit moment is er geen regeling te bedenken die niet ergens 'schuurt'. Exclusieve binding van het avondmaal aan het lidmaatschap van de 'eigen' kerken sluit hen buiten, die wel in Christus geloven en ook recht willen doen aan wat de Schrift over de kerk van Christus zegt, maar niet tot een van de erkende zusterkerken behoren. Wordt daarmee recht gedaan aan de roep van Christus om het avondmaal te vieren en aan het feit dat het avondmaal geen vrijgemaakte specialité de la maison is? Aan de andere kant schuurt het vieren van het avondmaal als men niet tot dezelfde kerken behoort, langs de belofte van daadwerkelijke beoefening van de gemeenschap in de kerk van hen die avondmaal vieren. Er zal een regeling gevonden moeten worden die beide 'pijnpunten' in rekening brengt.

Kerkelijk

Kerkenraden die gasten uit andere dan zusterkerken toe willen laten tot het avondmaal, krijgen van de synode een aantal ijkpunten aangereikt. Het eerste is dat een kerkenraad bij het toelaten van gasten zich ervan overtuigd moet hebben, dat betrokkene een aanvaardbare reden heeft het avondmaal in de gemeente te vieren en dat zijn deelname dienstbaar is aan de opbouw van het lichaam van Christus.

Met deze randvoorwaarde heeft de synode recht willen doen aan het kerkelijk karakter van het avondmaal. De pijn van de kerkelijke verdeeldheid en de roeping om aan de avondmaalgemeenschap concreet inhoud te geven, dienen open en eerlijk besproken te worden. Waarom wilt u, hoewel u geen lid bent van deze gemeente of een van onze zusterkerken, toch hier avondmaal vieren? Kunt u zich voorstellen dat het ons ook pijn doet: vandaag viert u het avondmaal hier, volgende week mogelijk ergens anders? Erkent u dat de Heer van de avondmaalstafel wel tot kerkelijke eenheid roept? En hoe denkt u de onderlinge gemeenschap die we hier aan het avondmaal genieten, daadwerkelijk in te vullen? Op welke manier denkt u, zeker als u incidentele gast bent, aan de opbouw van ons als gemeente mee te kunnen bouwen? De kerkenraad moet zich op dit punt van een positieve reactie van de gast overtuigen.

Er is opgemerkt dat dit een vaag criterium is. Er zijn toch heel verschillende soorten gasten? Inderdaad wordt er geen concrete en gedetailleerde invulling gegeven op dit punt. Dat is aan de kerkenraden, die mogelijk op dit punt ook tot verschillende afwegingen en praktijken komen. Dat hoeft niet bezwaarlijk te zijn, als maar duidelijk is dat ook in onze individualistische tijd aan dit kerkelijk en gemeenschaps-element van het avondmaal recht gedaan wordt. In het formulier wordt uitdrukkelijk aandacht gegeven aan de eenheid en gemeenschap die we aan het avondmaal beleven en belijden. We worden opgeroepen daar met daden inhoud aan te geven. Dan moet dit aspect ook zijn plaats hebben in de afweging die voorafgaat aan het toelaten tot het avondmaal. Dat dat voor moeiten plaatst als er gasten zijn die één keer de kerkdienst bezoeken, en pas op een laat moment ontdekken dat het avondmaal is, maar eigenlijk toch wel graag het avondmaal mee zouden vieren, zal waar zijn. Maar dat is een moeite waarbij niet de kerken, maar die gasten van inschikken moeten weten. Gasten die in hun eigen kerk zo vaak avondmaal kunnen vieren als nodig is.

Artikel 60 KO

In mijn vorige artikel gaf ik aan dat artikel 60 KO niet geschreven is met het oog op gasten vanuit andere kerken. Betekent dat dat dit artikel 'dus' op dit punt niets te zeggen heeft? Dat is niet de redenering van de synode geweest. Die heeft ervoor gekozen de bestaande regel van artikel 60 KO te maximaliseren en door te trekken naar de gasten. Een kerkenraad die gasten uit andere dan zusterkerken toelaat, dient zich ervan te overtuigen dat betrokkene in de eigen kerk tot het avondmaal is toegelaten, niet onder tucht staat, instemt met de gereformeerde belijdenis en godvrezend leeft, zoals bedoeld in artikel 60 KO.

Het eerste is dat de gast in zijn eigen kerk tot het avondmaal moet zijn toegelaten en daar niet onder tucht mag staan. Dat is een criterium dat ook de Christelijke Gereformeerde Kerken kennen. De gast is geen religieuze enkeling, die aan het oordeel van zijn eigen kerk geen boodschap zou hoeven hebben.

Vervolgens worden van de gast de twee zaken gevraagd die in artikel 60 KO als voorwaarden genoemd worden om tot het avondmaal te worden toegelaten: instemming met de leer en godvrezend leven. Uiteraard naar de mate waarin de kerkenraad die aan het avondmaal toelaat, daarover kan oordelen. We zijn nooit gehouden tot het onmogelijke!

Instemmen met de gereformeerde leer. Het is een vereiste die in de pers nogal geproblematiseerd is. Hoe en waaraan meet je die instemming af? Vraag je van gasten niet méér dan van de eigen doopleden die belijdenis van het geloof doen? Hun wordt immers via het formulier van de openbare geloofsbelijdenis gevraagd om de leer van het Oude en Nieuwe Testament, die in de Apostolische Geloofsbelijdenis is samengevat en hier in de christelijke kerk geleerd wordt, te belijden als de ware en volkomen leer van de verlossing. Dat is toch een ruimer toelatingscriterium? Wordt het avondmaal anders geen zaak van gereformeerden alleen?

Ik denk niet dat hier van gasten meer gevraagd wordt dan van de eigen doopleden die belijdenis doen. Van de laatsten wordt volgens de artikelen 26 en 60 KO immers verwacht dat ze belijdenis van het geloof doen 'naar de gereformeerde leer'. En daar wordt kennelijk geen enkele spanning bij gevoeld met de formulering uit het belijdenisformulier. Wat in het formulier als een *liturgische* vraag verwoord is, heeft in de artikelen 26 en 60 KO een *kerkrechtelijke* omschrijving gekregen. Die twee formuleringen - van de kerkorde en van het formulier - moet je niet tegen elkaar uitspelen: ze staan voor hetzelfde. Iets soortgelijks is te constateren bij beloftes die van ambtsdragers gevraagd worden. Aan hen wordt *in de eredienst* (liturgisch!) gevraagd of ze de Schriften van het Oude en Nieuwe Testament als het enige Woord van God en de volkomen leer van de verlossing aanvaarden. Daar wordt vervolgens een *kerkrechtelijke* invulling aan gegeven via een handtekening onder het juridisch geformuleerde ondertekeningsformulier. Niemand moet die twee beloftes - in de eredienst en in het ondertekeningsformulier - tegen elkaar uitspelen: ze zeggen - weliswaar op verschillende manier - hetzelfde. Terug naar het avondmaal: net zoals we bij catechumenen en belijdeniscatechisanten instemming met 'de gereformeerde leer' vragen, doen we dat ook bij gasten.

Dat de synode niet de bedoeling gehad heeft van gasten iets anders of iets meer te vragen dan van catechumenen en belijdeniscatechisanten, blijkt uit de formulering: 'instemt met de gereformeerde belijdenis en godvrezend leeft, *zoals bedoeld in art. 60 KO.*'

Dat niet de gereformeerde 'leer', maar de gereformeerde *belijdenis* hier genoemd wordt, is niet zo vreemd. Die vormt de schriftelijke en voor ieder publiek kenbare neerslag van de gereformeerde leer en in een altijd beperkt en compact gesprek met eventuele gasten is instemming daarmee de meest voor de hand liggende vraag. Temeer waar het bij de gasten

gaat om broeders en zusters die in hun eigen kerk - via een catechetisch traject! - zijn toegelaten tot het avondmaal en heel bewust in een gereformeerde kerk avondmaal willen vieren (criterium a.). Van hen mag verwacht worden dat ze op de hoogte zijn met de identiteit van onze kerken en met de wijze waarop die bij ons vorm krijgt.

Wezenlijk is intussen, dat de gereformeerde leer c.q. belijdenis met zoveel woorden genoemd wordt. Dat is niet alleen in aansluiting aan de artikelen 26 en 60 KO. Het is ook gegeven met de overtuiging dat het in de gereformeerde leer niet om iets specifiek gaat, een specialité de la maison, maar om het katholieke geloof dat zich op het geheel van *de Schrift* grondt.

Toezicht

Het derde punt dat de synode noemt, is dat de kerkenraad die toelaat, zich ervan moet overtuigen dat betrokkene met het oog op deelname aan het avondmaal bereid is zich te onderwerpen aan de onderlinge aansporing in de gemeente en aan het toezicht van de kerkenraad.

Er wordt een beperking aangebracht: het gaat niet om een alomvattend toezicht, maar om aansporing en toezicht 'met het oog op deelname aan het avondmaal'. Er wordt niet méér gevraagd dan waargemaakt kan worden. Verder is er niet sprake van 'opzicht en tucht' van de kerkenraad: de terminologie die gebruikt wordt bij gewone kerkleden. Maar er is sprake van: toezicht van de kerkenraad. Dezelfde term als de synode van Leeuwarden 1920 gebruikte voor het toezicht op bewoners van zorginstellingen die als gasten kunnen worden toegelaten. Waarom deze bepaling? Het spreekt vanzelf dat wie aan het avondmaal gaat, aanspreekbaar moet willen zijn voor de aansporing van de andere avondmaalgangers en de kerkenraad. Dat is gewoon blijk van een gezonde geestelijke opstelling van de gast ten opzichte van de avondmaalgemeenschap (vgl. Heb. 10:24v).

Maar daar komt nog iets bij. Het moet niet zo zijn dat iemand die na het avondmaal bijvoorbeeld vloekend op het kerkplein staat of zich aan een andere aanstootgevende zonde schuldig maakt, en die daarop aangesproken wordt, zou kunnen zeggen: 'Waar bemoeit u zich mee; ik ben bij u helemaal geen lid'! Als iemand er dan op zou kunnen wijzen dat hij zich toch nergens toe verplicht heeft, staan een gemeente en een kerkenraad in een eventuele procedure hierover betrekkelijk machteloos. Het is daarom ook van *formeel* belang dat kerken deze zaak tijdig en expliciet regelen.

De gemeente

Eerder in dit artikel heb ik aangegeven dat een kerkenraad in dezen niet buiten de gemeente om kan handelen. Haar moet duidelijk zijn wat het beleid is. Zij is immers de gemeenschap die de gast in haar midden aan tafel ontvangt. Haar goedkeuring is nodig. Bovendien is gastvrijheid en aansporing/toezicht in de Gereformeerde Kerken een zaak die allereerst door de gemeente behartigd wordt. Vandaar de bepaling van de synode: De wijze waarop de kerkenraad gasten hiervan in kennis stelt, moet duidelijk zijn voor zowel de gasten als de eigen gemeente.

Kortom

1. De synode heeft met haar besluit over de toelating van gasten uit andere dan zusterkerken een - tot dan toe niet bestaande, maar wel in de kerkelijke weg noodzakelijk gebleken - duidelijkheid willen scheppen naar aanleiding van een wettig bij haar ingediend verzoek.

2. Daarbij heeft ze de bestaande richtlijn uit artikel 60 KO als leidraad genomen en de toelating van gasten uit andere dan zusterkerken gebonden aan de daar genoemde criteria.
3. Daarnaast wordt van de kerkenraden expliciet gevraagd het kerkelijk karakter van het avondmaal te honoreren en de zaak van de kerkelijke verdeeldheid aan de orde te stellen.
4. Op welke wijze kerkenraden deze regeling precies toepassen, is hun eigen verantwoordelijkheid. Zij zijn de door Christus geroepen *ambtelijke* colleges die concreet inhoud hebben te geven aan het bevel van Christus aan de gelovigen om te eten en te drinken tot zijn gedachtenis en die metterdaad hebben te waken over de heiligheid van het avondmaal.